

ETO: 821.511.141(497.11) : 05(497.11) „1927”

Bálint István

ÍGY LÁTTÁK NYOLCVAN ÉVVEL EZELŐTT

(Koráni Elemér cikkei a Délbácskában)

As it was seen eighty years ago

Dr. vitéz Koráni Elemér érdekes alakja a vajdasági magyarság két háború közötti és II. világháborús éveit politikai és kulturális életének, de a vajdasági magyar újságírásnak is. Kalapis Zoltán *Életrajzi kalauza* szerint a vitézségi érdem mind a négy fokozatát tábori lelkészként szerezte, vajdasági pályáját futaki káplárként kezdte és pápai kamarásként fejezte be. Elnöke az újvidéki Külső Katolikus Körnek és az újvidéki magyar kórusnak, díszelnöke a Magyar Kaszinónak, választmányi tagja a Belvárosi Katolikus Körnek. Közben a *Délbácska*, később a *Reggeli Újság* külpolitikai rovatát vezette és írta. (Ő kérte fel Szentleky Kornélt is a lap irodalmi mellékletének szerkesztésére.) Ebben a korban a Délbácska munkatársai születésnapjára ajándékként egy füzetben összegyűjtve átadták neki 1924 közepe és 1927 eleje között megjelent cikkeinek gyűjteményét. A gyűjteményben ott vannak nem külpolitikai témájú cikkei is. Halálának 50. évfordulója alkalmából (1957. július 25-én halt meg Innsbruckban) mi külpolitikai írásairól próbálunk képet adni, annak illusztrálására, hogyan látták itt nálunk Európa egy forrongó korszakának 80 évvel ezelőtti helyzetét. A cikkgyűjteményt a hagyaték gondozója, dr. Mészáros Sándorné letétbe helyezte a Matica srpska kéziratirítkaság-gyűjteményében. Az érdeklődők ott megtekinthetik.

A FASIZMUS ÉS A KOMMUNIZMUS KÖZÖTT

Sajátos, forrongó korszaka volt Európának az az időszak, amellyel ezek a cikkek foglalkoznak. A kontinens már túl volt a háború és rajta végigsöprő forradalmak annyi megrázkódtatással teli korszakán. Éppen kezdett magához térni, megindult az élet a békeszerződésekkel megteremtett új keretek között, de megindult az új világháború előkészítése is. Ebben a korban alakult ki, a két világháború közötti korszakban, a kontinens életét meghatározó két irányzat: a fasizmus és a kommunizmus. Németországban még csak készülődött, Olaszországban azonban már hatalomra került a fasizmus, a Szovjetunióban kibontakozott a sztálinizmus. Eközben az I. világháborúban meggyengült, nemzetközi befolyását már veszteni

kezdő Európa – elég nagy tanácstalansággal – figyelte, mi is történik területén. Erről a korszakról szólnak Koráni cikkei, amelyek (kicsit a *Magyar Szóban* velük egy időben Egy hét a világpolitikában alcímmel megjelenő vasárnapi írásokra emlékeztető formában) a hét eseményeit tekintették át.

A németországi forrongásból csak annyit lát, hogy nekilendült a háború utáni magához térés nagy munkája, szervezkedése. (Ír például a két korábbi légitársaság egyesülésével létrejött új légitársaságról, amely nem kevesebb mint 42 repülőjáratot állított forgalomba.) Már foglalkozik azzal a Németországgal, amely magához térve a revans gondolatával kezd foglalkozni. A javíthatatlan Németországgal közcímmel ír arról a jelentésről, amely szerint a német fegyverkezés máris veszedelmes formát ölt. És A német sas szárnyra kap közcímmel arról is, hogy Németország már követelőzni kezd. Elkészített többek között egy tervezetet a Népszövetség részére, amelyben szavatolja Franciaország nyugati határait, és végleg lemond Elzász-Lotaringiáról, ennek fejében azt kéri, hogy a Rajna-vidéket nyilvánítsák semleges területnek, változtassák meg a német keleti határokat, és Ausztriát csatolják Németországhoz. Foglalkozik a német–angol alkudozással, a már fasisztává lett Olaszországgal alakuló kapcsolatával, a Magyarországnak nyújtott német támogatással stb. Lejegyzi a fejét ismét felemelő Németország vezetésére igényt tartó, általa új Bismarcknak nevezett külügyminiszter, Stresemann nyilatkozatát is, amely szerint: „A megszállás? A rajnai megszállás egyszerűen el lesz törölve.”

Többet foglalkozik azonban a már hatalomra került Mussolinivel, általában az országban kialakult új légkörrel. „És egész Olaszország tombolva ünnepelte a Ducet és a jövő homályába burkolt merész terveit” – írta például a fasiszta hatalomátvétel után, az I. világháborús hadüzenet évfordulóján rendezett ünnepség kapcsán. Akkor mondott nagy beszédében ugyanis Mussolini „házájának adott nagy ajándékként” bejelentette az 5 milliós, gyorsan mozgósítható hadsereg létrehozását, de azt is, hogy 700 „politikailag megbízhatatlan egyént küldtek különféle szigetekre”. Sokat foglalkozik azzal az új helyzettel, amelyet a fasiszta Olaszország megjelenése teremtett az európai politikában. Azzal is, hogy Olaszország hogyan próbál felállni Franciaország ellen, hogyan keresi ehhez még annak az Angliának a támogatását is, amely „teljes erejével érvényesíteni akarja befolyását, s arra törekszik, hogy Franciaország mostani helyzetét minél jobban kiaknázza”. És ezekből a cikkekből már kirajzolódik annak a fasiszta Olaszországnak a képe, amely ellenséget lát Jugoszláviában, keresi az együttműködést Németországgal és Magyarországgal, a hódítás szándékával jelentkezik nemcsak Afrikában (akkor Tanger kérdésében), hanem a Balkánon is Görögországgal és Albániával szemben.

Mi történik Olaszországban? címmel még teljes képet is fest az Olaszországban kialakult helyzetről. Elsősorban arról, hogy az általa diktátornak nevezett Mussolini úgy vetett véget „egy tollvonással” az országban kialakult vitáknak,

hogy „a hadügy s vele szoros összefüggésben lévő tengerészeti és külügyi tárcákat magának tartotta fenn s így egyszerre négy miniszteri széknek a tulajdonosa. Így akarja keresztülvinni azt a tervét, hogy költségmegtakarítással érzelemben, energiában, honszeretetben és tettekérségben megbízható, erős hadsereg álljon rendelkezésére”. Ez a hadsereg pedig a hódításokhoz kell neki. Koráni ugyanis Mussolini politikája mögött meglátja az „életér” megteremtésének azt a törekvését, amely a későbbi német fasizmus hódításainak is a hajtóereje lett. Azt a törekvést, amelyet Mussolini így fogalmazott meg: „Az olasz föld nem bírja eltartani mostani lakóit sem, pedig az olasz egészséges faj s évről évre gyarapodik a nép száma. Az Appennini félsziget pedig kicsiny arra, hogy a népet eltartsa.” Ennek alapján Koráni így foglalja össze Mussolini politikáját: „Mussolini előtt is ez a cél lebeg: gyarmatot! Ehhez azonban egységes nép kell, amit csak úgy lehet elérni, ha megakadályozzák a lábra kapott destrukció évezredes tradíciókat lábbal tipró munkáját, s megvédik a népet szent hitében. Így lesz az ország egy akarata a kifejezője. Amikor ez megtörtént, akkor Olaszország nemcsak követeli, hanem el is foglalja a nagy nemzetek között azt a helyet, mely hozzája méltó.”

Ezekben a cikkekben Koráni sokat foglalkozik a Szovjetunóban alakuló helyzettel is. Többek között Szovjetország új diktátora címmel teljes képet ad arról a folyamatról, amelyben Sztálin (furcsa mód nevét a franciából átvett formában, Staline-nek írja) a hatalmat megszerezte. Leírja, hogy „Lenin halála után Trockynak volt a legtöbb kilátása arra, hogy az orosz bolsevizmus vezetője legyen s úgy látszott, hogy vele senki se veheti fel a versenyt”. Ekkor jött azonban Sztálin, és előbb – ahogy ő írja – Kameneff és Zinovieff segítségével, „hármában megbuktatták a vörös hadsereg rettegett vezérét, Trockyt”. Ezután Sztálin „két társát is háttérbe szorítva egyeduralmukodóvá lőn”. Magyarozatot keres Kamenev és Zinovjev bukására is. Kamenev szerinte azért bukott, mert „határozatlan és ingadozó jellemű”, Zinovjev „pedig azzal vesztette el népszerűségét, hogy főúri életmódot folytatott s a paraszttal alig akart szóba állni”. És ennek alapján Koráni már a húszas években szinte teljes képet ad a sztálini uralomról: „Az új diktátor helyzete napról-napra erősödik s mindenütt úgy beszélnek s azt hirdetik róla, hogy Lenin legkedvesebb tanítványa és legméltóbb utóda... Kétségtelen, hogy Staline uralma az orosz Szovjetben megingathatatlan s most ő korlátlan úr, aki tervét korlátozás nélkül viheti keresztül.”

Képet ad a Szovjetunió megjelenésével Európában és általában a világban kialakult új helyzetről. Nemcsak az Európa ellen folytatott propaganda-hadjárról és a bolsevizmus ázsiai előretöréséről, elsősorban Kínával kapcsolatban, hanem a Szovjetunióval megindult európai tárgyalásokról is. Arról, hogyan próbálnak az európai országok alkalmazkodni a Szovjetunió jelentkezésével előállott új helyzethez. (Például arról, hogy Németország a Szovjetunióban

megkezdett gyártással igyekszik kijátszani a fegyverkezési tilalmat.) Hogyan próbál a Szovjetunió bekapcsolódni az európai politikába (elsősorban Lengyelországgal és a Balkánnal kapcsolatban)?

EURÓPA HANYATLÓBAN, ÁZSIÁÉ A JÖVŐ

A fasizmus és a sztálinizmus kezdeteiről leírt érdekes meglátások, tudósítások és értékelések mellett Koráni cikkeinek másik értékét az emeli, hogy már akkor sokat meglátott abból a folyamatból, amely csak a II. világháború hatásaként, sőt a hidegháború kétpólusú világának és a globalizálódásnak nevezett világgazdasági fordulatnak következményeként bontakozott ki teljesen és vált igazán nyilvánvalóvá: Európa világpolitikai és világgazdasági szerepének csökkenéséből, a kontinensnek csak napjainkban kiteljesedő eljelentéktelenedéséből és elbizonytalanodásából.

Foglalkozik a trianoni békediktátum következtében kialakult helyzettel is. Szerbia (elsősorban a francia–szerb viszony) és Románia (ezzel kapcsolatban általában a kisebbségek kérdésének) helyzetének alakulásával, Benes feltűnésével és politikájával. De mintha kerülné az ebben az időben a jugoszláviai magyar sajtóban kényes kérdésnek számító témát. Annál többet foglalkozik Európa helyzetének alakulásával az I. világháború után, ilyen általános jellemzéssel: „Zavar mindenfelé. Franciáknál gazdasági válság, angoloknál a gyarmatok nyugtalankodnak, az orosz szovjet új tavaszi akciót tervez. A kis államok pedig szintén érzik a nagyhatalmak súlyos válságát s a kormányok bukását okozza mindegyikben.” Vagy másik cikkében Gigászi küzdelmek küszöbén címmel, Viharfelhők Európa láthatárán alcímmel, az angol *The Fortnightly Review*, az amerikai *North-American Review* és a francia *La Revue des Deux-Mondes* alapján képet ad arról a helyzetről, amelyben „Európa a teljes bizonytalanság nyomasztó terhét nyögi”.

Foglalkozik ennek az európai hanyatlásnak az okaival. Elsősorban az I. világháború következményeivel. „A háború Angliának másfélmillió munkanélkülit, nagy adókat hozott, úgy hogy az egész gazdasági élet megingott. Amerika pedig követeli az adósságát. Franciaországban a háború olyan pusztítást idézett elő, hogy az elpusztult területek helyreállítása a nemzeti vagyon nagy részét felemésztette.” De Romain Roland-t is idézi, és külön ismerteti De Raymond berni egyetemi tanár fejtegetését, amely szerint „Nyugat bukását nemcsak a világháború idézte elő, hanem okait a szellemi életben kell keresni, különösen azokban az eszmékben, amelyek a XVIII. század óta az emberiség, a humanizmus, a haladás felől állítottak fel. De oka ennek még a germán és a latin civilizáció egymással való szakítása. Oka végül a kiváló s igaz nagy eszmékért lelkesülők elpusztulása, kik egy része önmaga gyilkosává lőn. Az eredmény szomorú: agyszegénység, amelyben a mai politikai életünk szenved s amelyben az igazi demokrácia nem tud fejlődni. S így beállott a teljes bizonytalanság s

Európa a fascizmus s kommunizmus, diktatúra és demagógia játéka lett. Pártok pártokat követnek s az uralmon levők csak azon dolgoznak, hogy elődeik alkotását megsemmisítsék s minden lehetséges, mert semmi sem biztos.”

A részben bizonyos európai tünetek jellemzésére még mai is elmondható értékelés mellett sokat foglalkozik ennek az európai hanyatlásnak számos konkrét jelével is: a gazdasági bajokkal, a gyarmati háborúkban való elveszéssel, a zavaros és az érdekellentétekkel csak még zavarosabbá tett külpolitikai helyzettel, elsősorban a francia–angol ellentéttel, általában pedig azzal a bizonytalankodással, hogy az európai hatalmak nem tudják eldönteni, szövetkezniük kell-e a feltörő fasizmussal és kommunizmussal, vagy pedig szembe kell szállniuk azokkal. És mindezen felül foglalkozik Európának egy olyan problémájával, amely tulajdonképpen csak napjainkban vált igazán égetővé: a népesség elöregedésével és csökkenésével. Igaz, hogy ezt a később általános európai problémává vált kérdést – Az elnéptelenedés réme a francia népet létében támadja meg alcímmel megjelent cikkében – csak Franciaország vonatkozásában tárgyalja, de ez semmit nem von le a meglátás erejéből. Arról ír ugyanis, hogy 1700-ban három nagyhatalom volt egész Európában: Franciaország 20, Ausztria 13, Anglia 9 millió lakossal, Poroszországnak akkor 2 millió lakosa volt. 1925-ben viszont Franciaországnak 39, Angliának 45, Olaszországnak 40 és Oroszországnak 100 millió lakosa volt. Nem jött be jóslata, hogy ha ez a folyamat így halad tovább, Franciaországnak 1965-ben csak 25 millió lakosa lesz, 2000-ben pedig megszűnik létezni. De a népességcsökkenés közben összeurópai problémává lett.

A szerző azt is látja, hogy Európa hanyatlásával szemben a többi földrész előretörőben van. Látja Amerika feltörését is, de ez kevésbé foglalkoztatja. Annál többet foglalkozik a jövő két államának tekintett Japánnal és Kínával. Egész addig a jóslatig menően, hogy Európa annyira veszít súlyából, Ázsia viszont annyira fontos lesz, hogy egyszer majd Európa nem lesz több, mint ami földrajzilag: Eurázsia egyik kisebb jelentőségű félszigete.

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása
A Matica srpska Könyvtára, Novi Sad

008 (05)

LÉTÜNK : társadalom, tudomány, kultúra / Fő- és felelős szerkesztő Németh Ferenc. –
1. évf., 1. sz. (1971)–.–
Újvidék : Forum Könyvkiadó Közvállalat, 1971 –.– 23 cm.

Évente négy szám
ISSN 0350-4158

COBISS.SR-ID 4664578

LÉTÜNK – társadalmi, tudományos, kulturális folyóirat. – Megjelenik negyedévenként. Kiadja a Forum Könyvkiadó Közvállalat. Ügyvezető igazgató: Németh Ferenc. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/457-216; www.forumliber.co.yu; e-mail: forumkk@eunet.yu. – Szerkesztőségi fogadóóra pénteken 10-től 12 óráig. – Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető a JP Forum – Izdavačka delatnost 840–848668–83-as zsírószámlára (broj modela 97, poziv na broj [odobrenje] 26–09914–742131–00–04–820); előfizetésekor kérjük feltüntetni a Létünk nevét. – Előfizetési díj 2007-re belföldön 440 dinár. Egyes szám ára 120 dinár. Külföldre és külföldön egy évre 20 EUR – Készült a Magyar Szó Kft. Forum Nvomidáijában. Újvidéken. – YU ISSN 0350–4158